

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
23/00490-5

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
22. juni 2023

Barneombudet ber departementet vurdere lovendringer om barns vitneplikt i straffesaker

Introduksjon til problemstillingen

Barneombudet har fulgt utviklingen av barnehusene og reglene om tilrettelagte avhør av barn tett over mange år. Under utviklingen av nytt lovverk om tilrettelagte avhør ble departementet oppmerksom på utfordringene med å fritta barn utsatt for vold og overgrep i nære relasjoner for vitneplikt mot nær familie. Dette resulterte i at straffeprosessloven (strpl.) §§ 122 og 239 a fikk regler som skulle sikre at barn under henholdsvis 12 og 15 år ikke skulle kunne fritas for vitneplikt. Slik skulle en unngå at barn fikk det krevende valget det er å måtte ta stilling til om en vil forklare seg om straffbare handlinger begått av nærstående.

Barneombudet er bekymret for at nyere praksis rundt forståelsen av reglene om barns vitneplikt nå ikke i tilstrekkelig grad ivaretar barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep, samt at hensynet til barnets beste i Grunnloven § 104 annet ledd ikke er godt nok ivare tatt.

Oslo statsadvokatembete har i brev av 4. januar 2022, i lys av den senere tids rettsutvikling, bedt Riksadvokaten vurdere forslag om lovendringer slik at hensynet bak reglene om vitneplikt for barn fortsatt skal kunne ivaretas. I Riksadvokatens svar av 13. februar 2023 fremheves det at eventuelle endringer kan bli ivaretatt gjennom departementets pågående vurdering av straffeprosessloven. Oslo statsadvokatembeter har i påvente av eventuelle lovendringer, i brev av 5. mai 2023, gitt føringer om at barn som er vitne/fornærmet i straffesaker mot nærstående, i større utstrekning enn tidligere, skal kunne unntas fra vitneplikten og de må derfor gjøres kjent med reglene om fritak før de forklarer seg til politiet.

Barneombudet håper at departementet vil se på lovendringer i forbindelse med ny opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn.

Hvilke hensyn lovverket må ivareta

Barns rett til beskyttelse innebærer en plikt for staten til å etterforske og iredteføre saker om vold og overgrep. Plikten til å beskytte barn mot vold og overgrep er regulert i Grunnloven § 104, FNs

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

barnekonvensjon, Istanbul konvensjonen, Lanzarote konvensjonen mfl. Forpliktelsene er gjennomgått i en rapport fra Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) «Barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt».¹ Rapporten redegjør for plikten til å etterforske og irettføre saker om vold og overgrep mot barn innebærer. Vi viser også til Riksadvokatens høringsuttalelse om ny straffeprosesslov der forpliktelsene er gjennomgått og hensynet til barns rett til beskyttelse tillagt stor vekt opp mot fritaket for vitneplikt.²

Å leve med vold eller overgrep har alvorlige følger for barnet. Det er ekstra alvorlig der overgriper er den samme som egentlig skulle beskyttet barnet. Det aller viktigste for et barn som lever med vold eller seksuelle overgrep er at overgrepene stopper. Politietterforskningen er ofte helt sentral for å få til dette. Barnets mulighet til å fortelle om det som skjer hjemme er viktig for barnets rett til beskyttelse mot videre vold eller overgrep. Det fremgår blant annet av Bufdirs veileder for vanskelige samtaler med barn at det er svært vanskelig for et barn å fortelle om vold og overgrep³. De mangler ord og begreper, og ofte har de blitt fortalt at det er en hemmelighet, at det er deres skyld eller de er truet til taushet.

Politiet melder til oss at de erfarer at det ved avhør av barn, hvor det er mistanke om at de er utsatt for vold og overgrep, i praksis er svært utfordrende å sette barn inn i reglene om fritak fra vitneplikt, for deretter å be dem fortelle om hva som skjer i hjemmet. Det er vanskelig for barn å forstå hva fritak fra vitneplikt i disse sakene innebærer. Dersom fritak for vitneplikt må forklares for barn uansett alder, vil dette med stor sannsynlighet føre til at mange flere barn ikke forteller om det de har opplevd. Et avhør som starter med at barnet blir usikkert og engstelig fordi det ikke forstår hva som skjer, gir ofte dårlige forutsetninger for å få barnet til å fortelle om noe som i utgangspunktet er krevende å fortelle en fremmed voksen. Dette gjelder særlig for yngre barn. Uten en forklaring fra barnet vil det ofte være svært krevende å etterforske og irettføre saker om vold og overgrep mot barn. Dette vil igjen kunne innebære at flere barn må fortsette å leve med vold og seksuelle overgrep i familien.

Hensynet bak reglene om at vitner ikke skal måtte inkriminere nærstående må i tilfeller der barn er utsatt for vold og overgrep vektas opp mot barnets rett til beskyttelse mot vold.

I tilknytning til innføring av ny avhørsmodell (tilrettelagte avhør) har departementet i Prop. 112 L (2014-2015) under pkt. 10.4 beskrevet godt de ulike avveininger mellom forklaringsplikt og forklaringsfritak, som ledet fram mot bestemmelsen i straffeprosessloven § 239a annet ledd annet punktum.⁴ Riksadvokaten sluttet seg i sin høringsuttalelse til disse avveiningene. Riksadvokaten viser videre i sitt innspill til at fritak for vitneplikt må veies opp mot andre hensyn, blant annet barns rett til beskyttelse mot vold:

«Etablering av prosessregler som gjør at det blir vanskeligere å avdekke og irettføre saker om vold og overgrep mot barn vil også fort støte an mot våre konvensjonsforpliktelser, særlig barnekonvensjonen artikkel 19, hvor det heter at partene skal treffe "alle egnede lovgivningsmessige, administrative, sosiale og opplæringsmessige tiltak for å beskytte barnet

---

¹ Norges institusjon for menneskerettigheter, «Barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep», rapport 5. april 2022 <https://www.nhri.no/2022/barns-rett-til-beskyttelse-mot-vold-overgrep-og-omsorgssvikt/#readmore>

² Som note 4.

³ [Samtaler med barn - veileder | Bufdir](#)

⁴ Prop. 112 L (2014-2015) <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-24/id2517932/>

mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verge eller eventuell annen person har omsorgen for barnet".»

Riksadvokaten går i sin høringsuttalelse imot at de eksisterende reglene med klare aldersgrenser byttes ut med regler om konkrete vurderinger i den enkelte sak og begrunner dette med forpliktelsene etter de internasjonale menneskerettskonvensjonene:

«Ordningen, med de aldersgrenser som er etablert i dag, er etter vårt syn til barnets beste og i samsvar med våre konvensjonsforpliktelser, og bør videreføres.»⁵

Etter vårt syn utfordrer situasjonen som har oppstått barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep, og vi ber derfor om at departementet gjør en helhetlig gjennomgang av regelverket om vitneplikt for barn i saker der de er vitner/fornærmet i straffesaker mot nærstående.

Barneombudet håper at departementet prioriterer dette arbeidet og vi deltar gjerne på et møte om tema.

Vi ser frem til en snarlig tilbakemelding.

Riksadvokaten og Oslo statsadvokatembeters brev ligger vedlagt.

Med vennlig hilsen

Inga Bejer Engh
barneombud

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Vedlegg

Forslag om endringer i straffeprosessloven §§ 123 og 239a annet ledd

Forslag til endringer i straffeprosessloven §§ 122 og 123

Mottakerliste

Justis- og beredskapsdepartementet

Kopimottakerliste

---

⁵ Riksadvokaten, Høringsuttalelse om ny straffeprosesslov 01.12.2017 s. 29
<https://www.riksadvokaten.no/wp-content/uploads/2017/12/H%C3%B8ringsuttalelse-om-ny-straffeprosesslov.pdf>

Oslo Statsadvokatembeter
Kripos
Statens barnehus Bergen
Statens barnehus Stavanger
Politihøgskolen
Statens barnehus Ålesund
Statens barnehus Oslo
Statens barnehus Bodø
Statens barnehus Hamar
Statens barnehus Sandefjord
Statens barnehus Trondheim
Statens barnehus Kristiansand

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo